

УДК 376:373/371.3

DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2025.855-856.50-61>

TERMS AND DISCOURSE OF INCLUSIVE EDUCATION IN BRITISH UNIVERSITIES

ТЕРМІНИ ТА ДИСКУРС ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У БРИТАНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ

Аліна ДУШКЕВИЧ

аспірантка кафедри англійської мови

факультет іноземних мов

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

dushkevych.alina@chnu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0001-7838-9616>

The article examines the features of terminology and discourse of inclusive education in higher education in the United Kingdom. The key concepts forming the modern understanding of inclusion in the university educational environment are analyzed, in particular such as diversity, equity, accessibility, and inclusive learning environment. The study is based on discourse analysis and comparative examination of academic and policy texts that define the principles of inclusion in British universities. The specificity of the use of inclusive vocabulary in academic discourse is identified, as well as the relationship between linguistic means and the value orientations of educational policy. The findings demonstrate that the discourse of inclusion promotes the development of a socially responsible academic culture, enhances institutional support for students with diverse educational needs, and contributes to the realization of the principles of equity and accessibility in higher education.

Keywords: inclusive education, discourse, terminology system, British universities, educational policy, academic culture.

У статті розглянуто особливості термінології та дискурсу інклюзивної освіти у вищій школі Великої Британії. Проаналізовано ключові поняття, що формують сучасне розуміння інклюзії в освітньому середовищі університетів, зокрема такі, як diversity, equity, accessibility, inclusive learning environment. Методологічну основу становить дискурс-аналіз і порівняльне вивчення академічних та політичних текстів, що визначають принципи інклюзії у британських університетах. Визначено специфіку використання інклюзивної лексики в академічному дискурсі, а також простежено взаємозв'язок між мовними засобами та ціннісними орієнтирами освітньої політики. Результати дослідження свідчать, що дискурс інклюзії сприяє розвитку соціально відповідальної академічної культури, посиленню інституційної підтримки студентів з різними освітніми потребами та реалізації принципів рівності й доступності у вищій освіті.

Ключові слова: інклюзивна освіта, дискурс, терміносистема, британські університети, освітня політика, академічна культура.

I. ВСТУП

Інклюзивна освіта є одним із провідних глобальних напрямів розвитку вищої школи, що підкреслює право кожного студента на рівний доступ до навчання. Відповідно до підходів ЮНЕСКО, інклюзія передбачає усунення бар'єрів на всіх рівнях освітнього процесу — від змісту програм до методів викладання. Її принципи закріплені в міжнародних документах, зокрема Цілі сталого розвитку № 4 та Salamanca Statement. У контексті Великої Британії законодавство зобов'язує університети здійснювати проактивні заходи – anticipatory adjustments – спрямовані на врахування потреб студентів з інвалідністю ще до виникнення конкретних запитів. Значну роль у формуванні освітньої політики відіграють провідні заклади, передусім університети Russell Group, що задають тон у питаннях інклюзивності та академічної етики.

Актуальність теми зумовлена тим, що мовні засоби та термінологія в дискурсі інклюзії не лише відображають, а й формують ціннісні орієнтири освітнього середовища. Варіативність термінів, уживаних для позначення однакових явищ, може впливати на практику підтримки студентів і визначати пріоритети університетської політики. Це дослідження спрямоване на з'ясування того, чи існує єдиний мовний стандарт інклюзивної освіти у британських університетах, або ж спостерігається розбіжність у підходах і лексичних виборах.

Питання інклюзії в освіті активно розробляється у міжнародній науковій літературі. Зокрема, у працях Кульбіда С. В. (2023) та інших авторів досліджується вплив дискурсу інклюзії на педагогічну практику. Інклюзивна освіта розглядається як протипага дефіцитарним моделям, що фокусуються на обмеженнях студентів, натомість сучасний підхід підкреслює їхній потенціал до навчання. У межах критичного дискурс-аналізу (Водак, ван Дейк) вивчається взаємозв'язок мови, влади та ідеології в освітній політиці. Водночас термінологічні варіації в межах британського академічного простору залишаються малодослідженими, що зумовлює наукову новизну цієї роботи.

Мета дослідження полягає у виявленні, порівнянні та аналізі термінологічних відмінностей у дискурсі інклюзивної освіти провідних університетів Великої Британії та визначенні їхнього впливу на практику організації навчання. Передбачається, що навіть за єдиного законодавчого поля тлумачення поняття інклюзії може відрізнятися, відображаючи різні філософські й організаційні підходи.

Для досягнення мети визначено такі завдання:

- окреслити ключові терміни інклюзивного дискурсу (inclusion, accessibility, equity/equality, diversity, reasonable adjustments тощо);
- проаналізувати їхнє функціонування в офіційних документах і комунікаційних матеріалах університетів;
- порівняти вживання термінів між закладами, виявивши спільні та специфічні риси;
- з'ясувати чинники відмінностей – регіональні, ідеологічні та інституційні.

Об'єктом дослідження є дискурс інклюзивної освіти у вищій школі Великої Британії. Предметом — лінгвістичні маркери та термінологічні варіації, що формують мовну картину інклюзії у британських університетах. **Методологічну основу** становить поєднання дискурс-аналізу, контент-аналізу, порівняльного та термінологічного підходів, а також кейс-аналізу політик і документів провідних університетів (Оксфорда, Кембриджа, UCL, Единбурга, Манчестера, Ексетера). Такий підхід дозволяє комплексно розглянути інклюзивний дискурс як відображення освітньої політики, ціннісних орієнтацій і соціальної відповідальності британської вищої школи.

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Інклюзія у вищій освіті – поняття динамічне. Раніше використовувався термін Special Educational Needs (SEN), що акцентувався на студенті як особі з обмеженнями [1, с.2]. Згодом акцент змістився на саму систему: концепції «Inclusive Education» (інклюзивна освіта) та Equality, Diversity and Inclusion (EDI) набули поширення [6, с. 110]. Згідно з ЮНЕСКО, інклюзія означає повне усунення бар'єрів (фізичних, атитюдних, організаційних) для всіх учнів [7]. Таким чином, в інклюзії поєднано соціальний (суспільство створює бар'єри) і правозахисний підходи (право на рівний доступ). Моделі інклюзії: [5, с. 83].

Медична – фокус на дефектах окремої особи, що потребує «корекції».

Соціальна – фокус на суспільних бар'єрах: «суспільство інвалідизує людину». Cambridge, зокрема, сповідує соціальну модель: суспільство створює фізичні чи організаційні бар'єри, які можливо усунути.

Правозахисна – рівність прав та запобігання дискримінації (політика доступу). У Британії це закріплено Законом про рівність 2010 року, що вимагає прибирати бар'єри в освіті.

Рис. 1. Моделі інклюзії

Водночас термін EDI (Equality, Diversity, Inclusion) охоплює ширший контекст — не лише підтримку осіб з особливими потребами, а й забезпечення різноманіття всіх груп та захист спектра «захищених ознак» (protected characteristics), визначених у ст. 4 Equality Act 2010 [6, с. 110]. Наприклад, UCL тлумачить «рівність» як створення рівних можливостей незалежно від характеристик, «різноманіття» – як визнання відмінностей, а «інклюзію» – як почуття залученості кожного члена університетської спільноти [5, с. 83].

Поняття «дискурс» в освітній політиці трактується як система знань і смислів, що мовно формують соціальну реальність. За Фуко, дискурс – це не просто текст, а правила, які визначають, що і як можна висловлювати. Критичний дискурс-аналіз (КДА), зокрема у підході Теуна ван Дейка, виявляє ідеологічні установки у текстах [1, с. 7]. У контексті інклюзивної освіти цей метод допомагає показати, як університети через мову визначають адресатів підтримки та декларовані цінності – наприклад, акцент на рівності можливостей (equity) чи на результативності. Сучасний дискурс інклюзії протиставляє себе «дефіцитному» підходу, утверджуючи цінність кожного студента [3].

Equality Act 2010 зобов'язує університети усувати бар'єри у навчанні та здійснювати reasonable adjustments (розумні (обґрунтовані) адаптації) для всіх студентів, які можуть цього потребувати [7]. Зокрема, політика Оксфорду наголошує на випереджальному пристосуванні умов навчання для всієї групи [5, с. 83]. У Шотландії діє система Additional Support Needs, в Англії – SEN/ASN codes, в Уельсі та Північній Ірландії – власні моделі реалізації інклюзивної політики.

Для аналізу було обрано шість провідних університетів – Oxford, Cambridge, UCL (Лондон), Edinburgh, Manchester, Exeter, членів Russell Group, які визначають академічні стандарти й політики інклюзії у вищій освіті [1, с. 7]. Опрацьовано корпус матеріалів: офіційні

стратегії EDI, політики доступності, методичні посібники з інклюзивного викладання, студентські гіді тощо. Зокрема: IncludED Guide to Inclusive Teaching та NESTL Toolkit (Oxford), ресурси Disability Resource Centre (Cambridge), Centre for Inclusive Education та Inclusive Dialogue Guide (UCL) – офіційні документи, доступні онлайн. Корпус дослідження становить 8 офіційних документів з відкритих ресурсів провідних університетів Великої Британії (Oxford, Cambridge, UCL, Exeter), виданих у 2018–2024 рр.. Загальний обсяг – близько 80 сторінок або понад 35 000 слів тексту.

Група 1 (Загальні поняття). Найчастіше вживані терміни: Inclusion («інклюзія»), Accessibility («доступність»), Equity vs Equality («справедливість» проти «рівності»), Diversity («різноманіття»), а також аббревіатури EDI (Equality, Diversity, Inclusion) або EDI policy.

Inclusion / Accessibility: Усі проаналізовані університети підкреслюють необхідність інклюзивного підходу. Oxford, наприклад, створив гайд IncludED, де «інклюзивна освіта» означає визнання особистісних відмінностей студентів та використання адаптаційних практик. Cambridge також трактує inclusive teaching and learning як методику, що «враховує та цінує різноманітність студентів». Важливим є термін accessibility: Oxford говорить про «усунення бар'єрів, які заважають студентам з обмеженими можливостями отримати та вивчити навчальні матеріали». Exeter у своїй Accessible Teaching and Learning Policy (ATLP) прямо заявляє, що стандартні інклюзивні практики (UDL) мають бути передбачені з початку, а не на запит. Таким чином, accessibility іде поряд з інклюзією, як питання про створення «відкритого» середовища.

Equity / Equality: В офіційних текстах частіше вживають equality, бо цей термін прямо пов'язаний із законом. Наприклад, Cambridge говорить про Дискримінацію за Законом про рівність (Equality Act 2010), UCL пояснює «Equal opportunity» та перераховує 9 захищених ознак [3]. Терміни equity (справедливість) згадуються рідко, хоча концептуально він лежить в основі політик (равне ставлення не обов'язково означає рівне забезпечення). В групі 1 варто зауважити, що у матеріалах Oxford та Cambridge не помічено систематичного використання аббревіатури EDI; натомість UCL (та Exeter) мають цілі підрозділи і стратегії під гаслами Equality, Diversity & Inclusion. Саме UCL, наприклад, прямо визначає «Equality» як «справедливу участь усіх» та «Inclusion» як «відчуття цінності» [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19].

Diversity: Oxford вказує, що «різноманітний склад студентів і співробітників приносить переваги» (веде до багатшого навчального середовища) [18, 19]. Cambridge також неодноразово згадує diversity – навчання повинно цінувати різноманітність підґрунтя студентів (етнічного, соціального, інтелектуального) [10; 11; 12; 13]. Exeter у стратегії EDI говорить про «повага до відмінностей» і охорону прав представників різних груп. Цей термін стосується ширшого культурного контексту [15; 16]. Таблиця нижче підсумовує використання загальних термінів у різних університетах:

Таблиця 1

Загальні поняття

Термін	Oxford	Cambridge	UCL (London)	Edinburgh	Manchester	Exeter
<i>Inclusion</i>	використовується (Inclusive teaching guide, CTL)	«Inclusive teaching and learning» (ADRC guidance)	входить до EDI-стратегій; центр Inclusive Education	акцент на інклюзії дітей і захищених груп	у рамках EDI	вживається у політиках (ATLP, EDI Vision)
<i>Accessibility</i>	активна (усунення бар'єрів для “disabled students”)	забезпечення доступних матеріалів (гайт Inclusive teaching)	згадується законодавчо (довідкові матеріали)	у Шотландії – концепція Additional Support	—	пріоритет ATLP (доступні ресурси, UDL)

Термін	Oxford	Cambridge	UCL (London)	Edinburgh	Manchester	Exeter
<i>Equality/Equity</i>	Equality Act 2010 згад. (закон)	Equality Act 2010, social model (Barriers removal)	програми EDI згадують рівність можливостей	національні закони (еквів. Equality Act)	—	Equality Act 2010; акценти на “Equal opportunity”
<i>Diversity</i>	«diverse students and staff» як перевага	цінує різноманіття студентів та персоналу	визначає diversity (див. визначення UCL)	увага на мультикультурності гендерній рівності	—	“Diversity” у місії, EDI policy
<i>EDI (абр.)</i>	не використовується офіційно	майже не вживається (фокус на ‘inclusion’)	УЦЛ чітко декларує EDI; цільові команди із політик	(напрямок стратегічний)	EDI policy існує	Упровадження EDI Vision 2025, згадується в документах

Група 2 (Стосовно студентів). Аналіз фокусується на термінах, що називають студентів з особливими потребами. Тут існують відмінності в стилі: person-first language (PFL – «студент із інвалідністю») проти identity-first (IFL – «студент-інвалід»).

Oxford: переважно вживає форму «students with disabilities» або «disabled students» залежно від контексту. У посібнику IncludED вживається «students with disabilities» (PFL). Oxford також активно використовує термін Specific Learning Difficulties (SpLD) для позначення дислексії, дискалькулії тощо, що відображає історію спеціальної освіти у Британії [18, 19].

Cambridge: чітко декларує identity-first: у гіді мова йде про «disabled students» як колективний термін, а при описі індивідуума – «students or people with [назва розладу]». Cambridge вважає називати осіб за особливостями контрпродуктивним («Do not use general collective terms like ‘the disabled’»). У матеріалах Cambridge також широко використовує Specific Learning Difficulties (SpLD) та neurodiversity, зокрема через послугу скринінгу на нейродиверсність [10; 11; 12; 13].

UCL: на сайтах IoE/UCL Inclusive Ed менш прямо видно PFL/IFL дискусію, але у визначенні захищених характеристик зазначена «disability» як характеристика. У публікаціях та ресурсах UCL (наприклад, блогах центру чи публікаціях факультетів) можуть вживати обидва варіанти залежно від стилю. Часто в рамках EDI-стратегії використовують формулювання «people with disabilities» [8; 9].

Edinburgh: на програмах MSc Inclusive Education фокусується на дітях і молоді загалом; використовують термін «Additional Support Needs» для учнів в школі; у дисертаціях очікуємо комбіноване вживання person-first для академічних контекстів [14].

Manchester: офіційні політики (наприклад, Equality, Diversity and Inclusion Policy) зазвичай використовують «disabled staff and students» або «students with disabilities». Завдяки етичному кодексу LSE та інших університетів UK з’ясовується, що перевага віддається PFL («students with learning differences»), але дослідження показують, що стандарти варіюються [17].

Exeter: акцент в документах робиться на забезпеченні добробуту всіх студентів; у переписці EDI-команди згадано «mental health and wellbeing, protected characteristics, dignity, respect, inclusivity» (добробут, психічне здоров’я, гідність, інклюзивність, захищені ознаки). У цих відповідях (див. нижче) одразу видно усвідомлення важливості нерейдингової та гендерно інклюзивної мови (pronouns). Тут не зустрічаються чіткі PFL/IFL правила, але особливу увагу приділено включенню усіх (наприклад, використанню займенника they) та уникненню небажаних узагальнень [15; 16].

Група 3 (Педагогічна практика). Мова йде про терміни, що описують навчальні адаптації та підходи. Виділимо головні: Inclusive Pedagogy/Teaching, Universal Design for Learning (UDL), Reasonable Adjustments, Student Support Plans, Accessible teaching.

Inclusive Pedagogy / Inclusive Teaching: Цей термін фігурує у назвах гідів (Cambridge: «Inclusive teaching and learning», Oxford: «inclusive teaching guide»). Він розкриває орієнтацію на методику викладання, що «оптимізує навчальний досвід для всіх, враховуючи різноманітність». UCL також пропагує Inclusive Education, зокрема через свій Центр інклюзивної освіти, де «повний доступ та участь в освіті для всіх з охороною характеристик» описано як головна мета [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19].

Universal Design for Learning (UDL): Цей принцип згадується особливо в Oxford та Exeter. Oxford пропонує «inclusive and universal design» у створенні курсів. Екзетер у ATLP прямо називає Універсальний дизайн навчання як спосіб мінімізувати потребу в індивідуальних коригуваннях: курси формуються таким чином з самого початку, щоб бути доступними для всіх. Інші університети (Cambridge, Manchester) можуть також використовувати UDL-нормативи, але в розглянутих джерелах він не згадується явно, хіба що косвенно (вказівки на завчасне розповсюдження матеріалів, різноманітні методи викладання) [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19].

Reasonable Adjustments (розумні пристосування): Усі університети посиляються на юридичні вимоги робити «правомірні коригування» під потреби студентів з інвалідністю. Oxford розширює ідею на «випереджальний обов'язок» (anticipatory duty). Cambridge у керівництві ADA закликає забезпечити університетські заходи (тип лекцій, оцінювання) з урахуванням можливих обмежень студентів (наприклад, запис лекцій дозволяється для забезпечення доступності). Exeter сформувала ATLP з п'ятьма основними виправленнями, які «включені в мейнстрім» (mainstreamed) на рівні університету, щоб викладачам не доводилося щоразу винаходити колесо [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19].

Student Support (підтримка студентів): Зазвичай існують органи на кшталт Disability Advisory Service (Oxford), ADRC (Cambridge), AccessAbility (Exeter), які забезпечують індивідуальні Student Support Plans (SSP). Термін Student Support Plan зустрічається в Oxford (розділ IncludED), а в Cambridge – у згаданій Neurodiversity Screening Service описується підтримка у вигляді «exam access arrangements» (збільшений час, перерви, технологічна допомога). Exeter акцентує увагу на «підтримці благополуччя (wellbeing support)» як ключовому елементі університетської політики (завдання EDI-команди) [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19].

Таблиця 2 ілюструє приклади використання деяких з перелічених термінів у документах різних університетів:

Таблиця 2

Приклади використання деяких з перелічених термінів у документах різних університетів

Термін/ поняття	Oxford	Cambridge	UCL	Edinburgh	Manchester	Exeter
Inclusive teaching	«Inclusive teaching» гайд CTL Oxford	Називається «inclusive teaching» та даються поради	Використовує поняття “inclusive” у керівництвах (Center for Inclusive Ed)	Розглядається у програмах навчання (MSc)	Форми включення (EDI policy)	Терміни <i>inclusivity</i> , <i>inclusive practice</i> у ATLP
Universal Design (UDL)	Рекомендується «inclusive and universal design»	Не згадується прямо	Не згадується прямо	—	—	Акцент в ATLP: <i>Universal Design for Learning</i>

Термін/ поняття	Oxford	Cambridge	UCL	Edinburgh	Manchester	Exeter
Reasonable adjustments	Одне із ключових понять (DAS забезпечує виправлення)	Закон. напис зобов'язує <i>anticipatory adjustment</i>	Забезпечують відповідність Equality Act 2010	Закріплено нац. Підтримкою	Реалізується в системі підтримки	Головна мета ATLP – включити <i>adjustments</i> у стандартні практики
Student Support Plan	Згадується SSP як інструмент для окремих студентів	ADRC планує індивідуальні підтримки для позитивних результатів скринінгу	—	—	—	Міститься у матеріалах EDI-команди (Support policies)
Accessibility	Акцент: «removal of barriers»	Рекомендації з доступності матеріалів, контрастів тощо	Дотримання законних стандартів (Accessibility statement)	—	—	Доступність – ядро ATLP (тема Policy)
Neurodiversity	NESTL Toolkit – «neurodivergent-inclusive teaching»	Neuro diversity Screening Service (ADRC)	У підвалинах – інтерес Centre (CIE)	У фокусі деяких курсів	—	Впровадження від студ. суспільства (ND&DS)
Protected characteristics	—	—	Згадує всі 9 ознак у визначеннях	Використовують «protected characteristics»	Згадує у політиці	Центральна концепція EDI (Equal opportunities)

Хоча всі університети Сполученого Королівства зобов'язані дотримуватися Equality Act 2010, що встановлює єдині засади рівності та недискримінації, у різних національних системах освіти існують власні підходи до інклюзії. У Шотландії діє Additional Support Needs Framework, який розширює поняття підтримки, охоплюючи не лише інвалідність, а й соціально-психологічні чинники. Тому шотландські університети частіше використовують терміни learning support або support needs, тоді як англійські – disability, anti-discrimination. У Північній Ірландії застосовуються додаткові локальні правові механізми. Водночас жодних офіційних термінологічних обмежень не зафіксовано – університети самостійно формують лексикон у межах принципів рівності [6, с. 123].

Інституційні особливості також визначають специфіку дискурсу. Традиційні університети – Оксфорд і Кембридж – зосереджуються на індивідуалізації навчання, використовуючи поняття Student Support Plans, Anticipatory Adjustments, Inclusive Teaching. Вони створюють власні методичні ресурси, зокрема посібник “Included: A Guide to Inclusive Teaching” (Оксфорд) і Neurodiversity Screening Service (Кембридж). Такі документи задають стандарти академічної мови інклюзії [1, с. 7].

Новіші університети – Ексетер та Манчестер – розвивають ширшу парадигму Equality, Diversity and Inclusion (EDI). Їхні стратегії (Inclusive Vision 2025, Accessible Teaching and Learning Policy – ATLP) ґрунтуються на цінностях різноманіття, гідності й колективної відповідальності. У таких текстах домінують поняття equity, wellbeing, dignity, respect, що розширюють інклюзію за межі теми інвалідності [3].

Важливу роль відіграють спеціалізовані центри, зокрема UCL Centre for Inclusive Education, який просуває концепт full participation і формує соціально-етичний дискурс інклюзії [2, с. 33]. Такі ініціативи демонструють, як мова відображає цінності інституцій: гуманітарно орієнтовані університети (Оксфорд, UCL) уникають медикалізованих термінів disabled students, віддаючи перевагу students with disabilities або neurodiverse students.

Ідея success for all, поширена в Ексетері та Манчестері, репрезентує поєднання академічної ефективності з рівністю можливостей. Це сприяє переходу від формальної рівності до створення умов для особистісного успіху кожного студента, незалежно від наявності доведених потреб. Таким чином, різноманіття термінології в британському академічному дискурсі відображає взаємодію правового поля, інституційної традиції та ціннісних орієнтирів, а мова інклюзії виступає індикатором філософії рівності й гідності [4, с. 510; 6, с. 123].

Щоб зробити термінологію більш послідовною, потенційно корисні такі кроки:

Розробка загальних гайдлайнів

- На національному рівні (наприклад, урядовими або координаційними органами вищої освіти) могли б бути затверджені рекомендації з інклюзивної мови. Приклад: на GOV.UK існують загальні поради з інклюзивної мови (зокрема гендерно-нейтральної), їх можна адаптувати до університетського контексту.

Уніфікація термінів у статутних документах Russell Group

- Університетам групи слід узгодити користування ключовими поняттями (наприклад, «Inclusive Education vs Inclusive Teaching», «UDL» тощо) і спільні визначення, щоб студенти та викладачі бачили єдину картину при переході між закладами.

Спільні робочі групи та обмін досвідом

- Регулярні форуми або мережі практиків з включення (Inclusive Education networks) можуть сприяти обговоренню і вирівнюванню термінології. Така координація існує в сфері доступності (напр. спільні глоси та стандарти форматів документів), її можна розширити на всі EDI питання.

Професійне навчання персоналу

- Тренінги з інклюзивного викладання і комунікацій (як це робиться, наприклад, в Оксфорді через курс on Canvas) повинні давати однакові орієнтири щодо термінології. Exeter зауважує, що потребує більше навичок у персоналу щодо інклюзивної мови (особливо гендерних та культурних аспектів). Зміна навчальних практик (акцент UDL, випереджальні адаптації) має супроводжуватись уніфікованою мовою.

Рис 2. Шляхи гармонізації дискурсу

Звісно, повністю уніфікувати дискурс складно через різноманіття контекстів, але рух у бік більшої узгодженості допоможе зробити політики інклюзії ефективнішими і зрозумілішими [3].

III. ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтверджує гіпотезу: навіть серед провідних університетів Великої Британії немає єдиного дискурсу інклюзії. Терміни варіюються від встановлених юридичних (Equality Act, Protected Characteristics) до локальних («students with disabilities» vs «disabled students», inclusive education vs accessible learning). Основні відмінності стосуються мовленнєвої форми (person-first vs identity-first), фокусу поняття (рівні можливості vs соціальна справедливість) та підкреслення певних груп (розширені поняття «neurodiversity», гендерно-інклюзивна лексика тощо). Загальними точками є згода щодо необхідності адаптацій (reasonable adjustments), цифрової доступності (share accessible materials) і забезпечення підтримки студентам з особливими потребами. Однак ці самі речі окреслюються по-різному: наприклад, Oxford говорить про «inclusive and universal design», а Exeter – про «Equalities, Diversity and Inclusive Success», Cambridge – про «Removing barriers».

Найчастіше вживані терміни (інші були менш уживані): «Inclusive teaching/learning», «Accessibility/Accessible resources», «Equality Act/Protected characteristics», «Reasonable adjustments», «Students with disabilities/disabled students», «Diversity», «Inclusive pedagogy», «Universal Design for Learning». Кожен університет вводить свої семантичні відтінки: наприклад, Oxford посилює UDL-підхід, Cambridge – соціальну модель та записи лекцій, UCL – широкий контекст EDI, Exeter – фокус на здоров'ї та добробуті.

На основі проведеного аналізу запропоновано низку рекомендацій для удосконалення дискурсу інклюзивності у вищій освіті:

- гармонізувати термінологічне поле через поєднання юридичної, педагогічної та соціальної моделей інклюзії;
- стимулювати використання нейтральних і гнучких мовних конструкцій, що враховують різноманітність освітніх потреб;
- інтегрувати принципи *Universal Design for Learning* у всі етапи освітнього процесу;
- посилювати цифрову доступність навчальних матеріалів і професійну підготовку викладачів щодо інклюзивного дискурсу.

Отже, британський досвід свідчить, що дискурс інклюзії є динамічним і контекстуально залежним, однак саме завдяки своїй варіативності він забезпечує гнучкість і стійкість інклюзивної політики у вищій освіті.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на вивчення змін, що впливають на формування нових мовних практик серед британських університетів. За основу можна взяти аналіз впливу міждисциплінарних підходів у поєднанні з когнітивними науками, соціологією та психологією на вибір термінів університетів під впливом суспільних очікувань. Подальше вивчення здатне розкрити нові форми комунікації, котрі трансформують дискурс інклюзії та відображення на реальних освітніх практиках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Горішна Н. М. Інклюзивна освіта: підходи до розуміння та виклики розвитку. 2020. 7 с. DOI: 10.5281/zenodo.373064224. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/download/74/75/144>
- Давиденко Г. В. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 240 с. ISBN 978-617-552-348-3. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf
- Інклюзивні практики країн ЄС та України з підготовки дітей до соціальної взаємодії : посібник / за ред. Вінниця: (вид.), 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/383122848_Inkluzivni_praktiki_krain_ES_ta_Ukraini_z_pidgotovki_ditej_do_socialnoi_vzaemodii_Posibnik_Vinnica_2024

- Колісниченко Н., Холод М. Сімейна (домашня) та інклюзивна освіта: досвід Великої Британії для України. *Національні інтереси України : наук.-практ. журн.* 2024. № 4(4). С. 503–510. DOI: 10.52058/3041-1793-2024-4(4)-503-510. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/16222>
- Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ» (Серія «Інклюзивна освіта»), 2016. 152 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719179/1/>
- Кульбіда С. В. Інклюзивна освіта осіб з особливими освітніми потребами у європейському досвіді. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови; зб. наук. праць.* 2024. № 2(25). С. 108–123. DOI: 10.33189/epn.v2i25.259. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744001/1/2%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2C%202024%2B%2B.pdf>
- Міністерство освіти і науки України. Інклюзивна освіта : навч. посіб. / упоряд. та відп. ред. Київ : МОН України, 2018. 128 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inkluziyavnz.pdf>
- University College London (UCL). Centre for Inclusive Education. London: University College London. URL: https://www.ucl.ac.uk/ioe/departments-and-centres/ucl-centre-inclusive-education?utm_source
- University College London (UCL). Inclusive Dialogue: Education Tutors' Guide – Facilitating Constructive Discourse. London: University College London, 2023. URL: <https://www.ucl.ac.uk/teaching-learning/publications/2023/nov/inclusive-dialogue-education-tutors-guide-facilitating-constructive-discourse#Strategies>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/how-we-talk-about-disability>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/inclusive-teaching-and-learning>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/inclusive-interviews>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: https://www.disability.admin.cam.ac.uk/how-get-support/neurodiversity-screening-service?utm_source
- University of Edinburgh. MSc Inclusive Education (programme description). Edinburgh: University of Edinburgh,. URL: https://study.ed.ac.uk/programmes/postgraduate-taught/378-inclusive-education?utm_source
- University of Exeter. Accessible Teaching and Learning Policy (ATLP). Exeter: University of Exeter. URL: https://www.exeter.ac.uk/v8media/specificsites/tqa/Accessible_Teaching_and_Learning_Policy.pdf?utm
- University of Exeter. Inclusion – Support / Training / Teaching. Exeter: University of Exeter,. URL: <https://www.exeter.ac.uk/departments/inclusion/support/training/teaching/?utm>
- University of Manchester. Equality, Diversity and Inclusion Policy. Manchester: University of Manchester,. URL: https://documents.manchester.ac.uk/display.aspx?DocID=8361&utm_source
- University of Oxford. IncludED: A guide to inclusive teaching. Oxford: Centre for Teaching & Learning, University of Oxford, URL: https://wwwctl.ox.ac.uk/included-a-guide-to-inclusive-teaching?utm_source
- University of Oxford. Neurodivergent Education for Students, Teaching & Learning (NESTL) Toolkit. Oxford: Department of Education, University of Oxford, 2024. URL: <https://www.education.ox.ac.uk/project/neurodivergent-education-for-students-teaching-learning-nestl/>

REFERENCES

- Horyshna, N. M. Inclusive Education: Approaches to Understanding and Challenges of Development. 2020. 7 p. DOI: 10.5281/zenodo.373064224. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/download/74/75/144>
- Davydenko, H. V. Digital Inclusion and Accessibility: Social Digitalization : Monograph. Vinnytsia: TVORY, 2023. 240 p. ISBN 978-617-552-348-3. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inklusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf
- Inclusive Practices of EU Countries and Ukraine in Preparing Children for Social Interaction : Manual / ed. Vinnytsia, 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/383122848-Inkluzivni_praktiki_krain_ES_ta_Ukraini_z_pidgotovki_ditej_do_socialnoi_vzaemodii_Posibnik_Vinnica_2024
- Kolisnichenko, N., & Kholod, M. Home (Family) and Inclusive Education: The Experience of the United Kingdom for Ukraine. National Interests of Ukraine: Scientific and Practical Journal, 2024, No. 4(4), pp. 503–510. DOI: 10.52058/3041-1793-2024-4(4)-503-510. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/16222>
- Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. Inclusive Education: From Fundamentals to Practice : Monograph. Kyiv: ATOPOL LLC (Series “Inclusive Education”), 2016. 152 p. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/719179/1/>
- Kulbida, S. V. Inclusive Education of Persons with Special Educational Needs in the European Experience. Education of Persons with Special Needs: Ways of Development; Collection of Scientific Papers, 2024, No. 2(25), pp. 108–123. DOI: 10.33189/epsn.v2i25.259. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744001/1/2%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%2C%202024%2B%2B.pdf>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. Inclusive Education : Textbook / comp. and ed. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine, 2018. 128 p. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
- University College London (UCL). Centre for Inclusive Education. London: University College London,. URL: https://www.ucl.ac.uk/ioe/departments-and-centres/ucl-centre-inclusive-education?utm_source
- University College London (UCL). Inclusive Dialogue: Education Tutors’ Guide – Facilitating Constructive Discourse. London: University College London, 2023. URL: <https://www.ucl.ac.uk/teaching-learning/publications/2023/nov/inclusive-dialogue-education-tutors-guide-facilitating-constructive-discourse#Strategies>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/how-we-talk-about-disability>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/inclusive-teaching-and-learning>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: <https://www.disability.admin.cam.ac.uk/working-disabled-students/inclusive-interviews>
- University of Cambridge. How we talk about disability / Inclusive teaching and learning / inclusive interviews / Neurodiversity Screening Service. Cambridge: Disability Resource Centre, University of Cambridge, URL: https://www.disability.admin.cam.ac.uk/how-get-support/neurodiversity-screening-service?utm_source
- University of Edinburgh. MSc Inclusive Education (programme description). Edinburgh: University of Edinburgh,. URL: https://study.ed.ac.uk/programmes/postgraduate-taught/378-inclusive-education?utm_source

- University of Exeter. Accessible Teaching and Learning Policy (ATLP). Exeter: University of Exeter. URL: https://www.exeter.ac.uk/v8media/specifcites/tqa/Accessible_Teaching_and_Learning_Policy.pdf?utm_source=twitter&utm_medium=social
- University of Exeter. Inclusion – Support / Training / Teaching. Exeter: University of Exeter,. URL: https://www.exeter.ac.uk/departments/inclusion/support/training/teaching/?utm_source=twitter&utm_medium=social
- University of Manchester. Equality, Diversity and Inclusion Policy. Manchester: University of Manchester. URL: https://documents.manchester.ac.uk/display.aspx?DocID=8361&utm_source=twitter&utm_medium=social
- University of Oxford. IncludED: A guide to inclusive teaching. Oxford: Centre for Teaching & Learning, University of Oxford, URL: https://www.ctl.ox.ac.uk/included-a-guide-to-inclusive-teaching?utm_source=twitter&utm_medium=social
- University of Oxford. Neurodivergent Education for Students, Teaching & Learning (NESTL) Toolkit. Oxford: Department of Education, University of Oxford, 2024. URL: <https://www.education.ox.ac.uk/project/neurodivergent-education-for-students-teaching-learning-nestl/>

Отримано: 14 жовтня 2025 р.

Прорецензовано: 21 жовтня 2025 р.

Прийнято до друку: 05 листопада 2025 р.